

HÁROM PÁSZTOR

Adatok a Jászkunság tánckultúrájához

Az antropológiai kutatás sarokköve az émikus megközelítés.¹ A külső, azaz kutatói szemlélet (étikus) helyett, a helyi gondolkodás és viselkedés, az adatközlő és közvetlen környezete kerül a vizsgálódás középpontjába. A szemlélet nem volt idegen sem a táncantropológiában, sem pedig a magyar táncfolklorisztikában, bár Martin György úttörő kísérlete – Mátyás István magyarvistai férfi táncról vallott gondolatainak lejegyzése – egy megkésett próbálkozásként rekonstruálta a népi terminológiában felfedezhető táncos tudati rendszert.² Azonban ma már nem kétséges az, hogy úgy az émikus, mint az étikus magyarázat torzíthat, és egyoldalú reprezentációhoz, értelmezéshez vezethet.³ Ezért a feltáró és összehasonlító kutatói, tehát az elemző és interpretáló megközelítés (az étikus) elválaszthatatlan az émikustól, a kető egymást kiegészítő (kontrolláló?) használata szükséges minden értelmezésben. Jelen tanulmányban három pásztoreemberrel – a ladánybenei Berényi József (1909–2004), a lajosmizsei Kisjuhász János (1924–2005) és Szórád József (1915–2007) – folytatott beszélgetések táncra vonatkozó részleteit közlöm. (1. sz. kép)

Jászberényi, ám a 19. század közepén a kiskunsági pusztákra költözött családok leszármazottai voltak, így a táncra vonatkozó emlékeik a Jászkunság sajátosan formálódott táncagyományának értékes információi, amelyről keveset tárt fel a néptánc kutatás.⁴ Az eddig ismert anyag illusztrálja a terület mezővárosias kultúráját, a redemptus értékrendszer által meghatározott divatot, aminek következtében a

1. kép A volt juhász, Szórád József ebédhordás közben mutatja fájós lábát

1 A tánc belső esztétikai összetevőjére használta az antropológus az esztémikus kifejezést. Kealiinohomoku 2010.

2 Martin György, 2004.

3 Sally Ann Ness foglalta össze a két megközelítés problémáit. Ness, Sally Ann, 1996.

4 A Jászság tánc történetére vonatkozóan elszórt adatok bukkantak fel. H. Bathó Edit, 1990.; Morvay Péter 1957. A Kiskunság – Kiskunhalas és Kunszentmiklós kiemelt néprajzi és táncmozgalmi háttere miatt – jóval nagyobb figyelmet kapott. Galambos Sándor, 1989.; Gönyey Sándor, 1936, 1937.; Mándity László, 2009.

2. kép Berényi József (klarinéttal) és bandája lakodalomban muzsikál, Ladánybene, 1972

kiváltságos gazdaparaszti közösséggel szemben inkább a pásztorhagyomány őrzött meg régiesebb elemeket.⁵

Berényi József árvagyerekként már kilencévesen gulyásbojtárként szolgált, Kisjuhász és Szórád tizenéves gyermekként kezdett el juhászbojtárként dolgozni, mindkettő felmenői közt több pásztorember volt.⁶ Idős kora ellenére Berényi világképe volt a letisztultabb, szépen énekelt és színes történeteket mesélt volt pásztorokról, a gulyákról, a pásztoréletéről. Igaz, ő töltött el legtöbb időt pásztoroként, autodidakta módon tanult meg klarinétozni, verseket írni, majd férfiemberként különböző bandákkal lakodalomban, aratáskor, szüreti bálban, házi mulatságokban muzsikált. A párhuzam a többiekkel figyelemreméltó: Kisjuhász szintén zenélt, apjával és három testvérével vonósbandát alakítottak és muzsikáltak az alsólajosi és környékbeli tanyák kedvelt zenekaraként. Így egészítették ki a család jövedelmét. Szórád nem volt muzsikus, de tréfás, jókedvű férfi lévén a vőfélységgel próbálkozott, számos tanyás („sátoros”) lakodalomban volt, mint mondta, „ceremóniamester”.⁷ (2. sz. kép)

5 A kiskunsági tánckultúra helyzetét és táncdialektusi hovatartozását egy másik tanulmányomban elemzem. Kürti László nd.

6 A kiskunsági pásztorársadalom és pásztorokodás kutatói közül elsősorban Herman Ottó, Madarassy László, Tálasi István és Nagy Czirok László nevét szükséges említeni. Klasszikus néprajzi munkásságuk a terület kutatói előtt kellően ismert, ezért a citálásuktól itt eltekintek.

7 A lakodalmakról és vőfélyekről lásd korábbi tanulmányomat. Kürti László, 2013.

Mit táncoltak a pásztoremberek, milyen táncok őrződtek meg az emlékezetben? Az első szembeötlő tény, hogy a tánctudományban terminus technicusként meghonosodott verbunk, ugrós vagy botoló tánc típusok nem mondtak semmit sem a megkérdezettek számára. Verbunkról egyedül Berényi tudott pár szót mondani, mivel többször muzsikált fülöpszállási és szabadszállási lakodalmakban, és látta a sajátos férfitáncot. „Na, azok tudták járni, a hegyes kalapjukkal, mentek szépen körben”, de közelebbi információ a tánc jellegéről, mozdulatairól, zenéjéről vagy térformájáról már nem maradt meg emlékezetében.⁸ A környéken használatos jászverbunk kifejezést nem ismerte. A táncok külön nevei sem voltak számára fontosak, csak a divattáncoknál játszottak szerepet (pl. kettős, magyar, Ritka búza, tangó, fox, vansztep). Berényi például azt mondta, hogy „erre a nótára” (A gulyások, a gulyások) járta egy idősebb gulyástársa a táncát. A pásztorok szerettek nótázni, *danóni*, s minden valamire való pásztor büszkén hirdette tudását a sok szép régi nótáról, de csak kimondottan arra a nótára járták, amire ők is tanultak vagy legjobban szerettek.⁹ A divat kevésbé számított, inkább a rögzült és hangulati elem dominált. Mindhárman emlékeztek a lakodalmi maskarák táncára (Szabadszálláson „figurázás”), civakodásra a lakodalmi népség és a táncosok között.¹⁰ „Ez amolyan bugris tánc volt”, jegyezte meg erről Berényi József.¹¹ Szintén lakodalmak éjfél utáni mulatságakor került elő a rókatánc, ami „olyan hentergős” tánc volt, de „lehetett bármilyen nótára járni”, mondta Kisjuhász János, aki gyermekként tanulta meg egy bojtártól.¹²

A pászortánc elnevezést nem ismerték. Minden pászortánc, „amit a juhász táncol”, erősítette meg Kisjuhász. Egyszerű választ adott Berényi József is: „Ha egyedül táncolt a gulyás, magában, ha komájával vagy az asszonyával, akkor is ugyanazt táncolta”. Erre nézve hasznos Andrásfalvy Bertalan megfigyelése a somogyi és tolnai pásztorok táncáról még az 1950-es évekből, ugyanis ők sem különböztették meg táncukat verbunk vagy kanásztánc elnevezéssel.¹³

Ahogy a dunántúli pásztorok, úgy a jászkunságiak sem tartották számon a lépéseket, azok elnevezéseit. Ennek ellenére, úgy munka mind táncolás közben használtak jellegzetes kifejezéseket. Berényi egy ezt bizonyító jelenetre emlékezett: „Amikor köröztek, oda-oda kiáltottak egymásnak fordíts erre, kerítsd arra, akkor asztán ment a másik irányba.” Amikor arra próbáltam rávenni, hogy mutasson egy-két lépést, arra így válaszolt: „Nem megy nekem. Hiába törtem, nem illett rám”, de érződött hangjában, hogy nem csak erről volt szó.¹⁴ Aztán megfejtette a talányt: „Nem is tanultam meg, születni

8 Tálasi István sajnos csak a szabadszállásitól eltérő formáját és énekét jegyezte meg. Tálasi István, 1977. 306.

9 Párhuzamként érdemes a hortobágyi és hajdúsági pásztorok táncolásáról írottakat felhozni, Béres András, 1985. 58.

10 A figura vagy figurás Kalotaszegen férfitáncot, legényest jelent. A Kiskunságban nyilvánvalóan a kifigurázást, a viccelődést értették alatta. Szomjas-Schiffert György, 2006. 29.

11 A kifejezés kétértelmű: jelentett vicces és tréfás táncolást, és azt, hogy a paraszti közösség és nem a pásztorok tánca a maskarák tánca.

12 Kürti László, 2013. 230.

13 Andrásfalvy Bertalan, 1958. 93.

14 A táncot törni archaikus kifejezés, de nem elszigetelt. Egy hévízgyörki adatközlő szerint a gyerekek „törik” a táncot, amikor tanulják (Gönyey Sándor, 1958. 134). Egy kalotaszegi táncos arra a kérdésre, hogy miként tanulta meg a legényest úgy fejezte ki magát, hogy „törtem magam eleget” (Varga Pál János, Inaktelke, saját gyűjtés, 1984).

kell arra”.¹⁵ A táncolásra tehát nem alkalmas minden pásztor, Kisjuhász János sem tudott már táncolni megismerkedésünkkor, nem is mutatott egy lépést sem, csak kezével integetett, meg ülve a lábával dobantott, hogy „na, így kell, látod-e?” De voltak más lépések is, próbáltam faggatni, de lezárta: „Vótak, vótak, de nem az számított, hogy ki nek mi jár a lábában, hanem az, hogy hogyan csinálja”.

A mozdulatok változatosságát és sajátosságait, fogásait a pásztorok egymástól tanulták meg, a fiatalabbak az idősebbektől. Multságok, pásztorbálok, lakodalmak, névnapok – amelyek a számadók és a komái esetében a „legnemesebb” ünneplések voltak (Berényi József) – adták a barátságához és rokoni kötelekhez a lehetőségeket. Ekkor adódott alkalom a tánc lépések „ellopására”. Ha a pásztor távolibb vidékről való volt – a pásztoridiasztiák tagjai az 1920-as évek után a Kiskunság és a Dél-Alföld távolabbi településeire voltak kénytelenek elszegődni, – akkor még jobban figyelték egymást.¹⁶ „Nézték a lábát, meg hogyan forgattya magát. Kifigyelték”, mondta Kisjuhász János. „Ha láttam egy-két lépést, akkor megjegyeztem, s aztán izlelgettem magam is”, mondta erről Szórád József. „Ki így járta, ki úgy, ahogy állt neki”, fejezte ki véleményét erről Berényi, de mint későbbi amatőr klarinétos hozzátette, akárhogy is táncolt valaki „a taktusnak meg kellett lennie”. Egyesek, akik jobban érdeklődtek a tánc iránt, még fizettek is egy-két jó táncosnak, hogy tanítsa meg őket. „Bugacon volt egy csikós, ahhoz is jártak tanulni, meg Kupusztára”, emlékezett vissza Kisjuhász János, akit egy idős „vőfi” tanítgatott „csárdásforgásra” és az „ugrócsárdásra”; „a tarifa egy-két liter bor, de más pengővel fizetett”. Azonban míg a fiatalok szerették a csárdás ugrós formáját táncolni, az idősebbek kevésbé. „Apám nem járta ezt, aszonta, hogy nem pásztoembernek való. Azért mert abba csak lötyögnek”, magyarázta apja filozófiáját Kisjuhász. Berényi szerint, aki maga is szeretett csárdást táncolni, a régi gulyásoknak a páros tánc csak olyan „díbdáb táncolás” volt, hiányzott belőle a virtuskodó mulatás.

A pásztoemberek a táncos mozdulatok neveire csak elvétve, specifikus mozzanattal kapcsolatosan emlékeztek. Bizonyos lépések, mint például a csizmaverő, csapásolás élt a tánc kinetikus rendszerében és, amikor megkérdeztem Berényitől, hogy látta-e, hogy csapták a csizmaszárat, így felelt: „Megcsapták, csak úgy szólt!” A férfiak táncolására pedig csak annyit mondott: „A cserénynél, este hárman-négyen, néha jöttek máshunnan is. Vót egy komám, apaji (Apajpuszta), de Sarlósárin dolgozott, sokszor átjött, Mondtam: komám, hozó egy kis bort? Hozok. Jött, megettük a vacsorát, iddogáltunk kicsit, nótáztunk. Mán akkor nyaggattam kicsit a klarinétot. Asztán jött az egyik, meg a másik, Józsi, te, fúdd esztet, meg fúdd asztat, kérték. Én meg játszottam. Előbb-utóbb valaki elkezdett táncolni, csak úgy magában, hozzáállt egy másik, már járták is. Néha meg felugrott mindenki”.¹⁷

És, ha nem klarinétozott, kérdeztem: „Éneköltünk. Csak úgy zengett az ég. Asztán egy bojtár, aki tudott citerázni néha ő is játszott. Le vót hangolva, de le ám, nem törődtünk mi azzal. Neki az vót a nótája, hogy „Összeveszett a pipa a zacskóval”. Na, most jut eszembe. A legidősebbikünk, Sári Jóska bácsi, meg mindig azt danolta, amikor táncolt, hogy „Leégett a kecskeméti cukorgyár”.

15 A Kiskunságban több adatközlő vallotta, hogy hiába tanulja valaki, csak az tudja jól járni, aki arra született. Szappanos Lukács szerint a verbunkost „nem lehet megtanúni, arra születni kell.” (Galambos Sándor, 1989. 23).

16 Gönyey Sándor szerint Gyurkó Pál hatvani kanász (1950-ben 82 éves), „Losoncon Kokó Józsi öregkanásztól tanulta a táncokat” (1958. 141).

17 A hajdúsági pásztorok is nagy előszeretettel táncoltak klarinétra, Béres András, 1985. 59.

A jobb-bal elválasztásának ésszerűsítése véletlenül bukkant elő egy beszélgetés során, de alapvetően meghatározott egy sajátos testképet. Amikor először hallottam Kisjuhász Jánostól a „fészerbe” kifejezést arra tippeltem, hogy a „fészér” szót tévesztette el. Nem ezt jelentette: a mozdulatok nem fele-fele arányban történő, aszimmetrikus formáját jelentette. „Olyan fészeresen táncolt az apám”, emlegette Kisjuhász apját, akitől örökölte a családi foglalkozást. „Ha jobb oldalára táncolt, akkor nem táncolt vissza, a magyar ember nem olyan, mint a német, hogy ide-oda, előre meg visszatotyog”, elemezte. Tehát a forgás iránya a csárdásban dominánsan egy irányba történt. Egy nagykőrösi tanyasi bálon történtek még jobban megvilágítják ezt: „Mentünk Kőrösre – szépek vótak a kőrösi lányok, de vótak csúnyák is, b...m a s...ket, – felkaptuk, úgy megforgattuk őket, hogy csak úgy szédültek”. Mitől szédültek, faggattam: „Mitől, mitől? Hát, ha én megforgattam, akkor a lába se érte a földet, az biztos. Mi nem úgy forgattuk őket, mint azok a nyápic kálvinista legények. Hogy egyszer ide, egyszer meg oda, hanem csak fészerbe. Egyirányba! Na, ott volt szédülés. Mondta is nekem az egyik egyszer, hogy ide figyelj te Kisjuhász, ha neked kell egy feleség, én hozzád megyek. Ki is vittem a szünetbe.”

A gulyások és a juhások foglalkozásának elengedhetetlen eszköze volt a bot. Úgy a Felső- mint az Alsó-Kiskunságban ismerték a bottal való táncot a pásztorok (Fülöpszállás, Kiskunhalas). Kisjuhász János szerint volt „kampóstánc”. „Apámnak csörgős volt (a botja), rázta, olyan karika vót a kampónál. Ütögette a földhöz. Így ni, csak úgy zengett-bongott az egész”. Majd még hozzátette: „Én nem tudtam járni, csak apám meg a legidősebb bátyám. Egyszer-egyszer eljárták a kocsmában, vagy lakodalomban, ha jó kedvük volt, de inkább csak maguknak járták. Levágták a kalapot a földre azt körbementek, aki ügyes vót felkapta”.¹⁸ Kampóztak. Olyan birkózás volt, hogy csuda. Apám beakasztotta a kampót a bátyáméba, osztán húzták egymást. Úgy forogtak. Apám megtartotta, hogy el ne essen. Hát, még olyat, kérem szépen. Csak néztem, hogy mit csinálnak ezek”.

Erről a táncolásról Berényi Józsefnek voltak bővebb emlékei gyermekkorából: „le se tettek volna. Amikor meg már fáradtunk, ledobtuk és átugráltuk. De írtam én erről egy verset is”.¹⁹ Egyik verse valóban a gulyások táncolását örökölte meg valamikor még az 1930-as években.²⁰ Ahogyan legtöbb versét, ezt is egyes szám első személyben írta, bár mint többször hangoztatta, ő nem tudott bottal táncolni. A Gulyások tánca című verse így állít emléket a férfiak táncának:

18 Ezt a motívumot a hortobágyi pásztorok is ismerték. A kunszentmiklósi Szappanos Lukács szerint a kiskunoknál a „kalap az úr” (Galambos Sándor, 1989. 23–29). Egy újhatvani kanász a kalapja körül járta botos táncát (Gönyey Sándor, 1958. 141).

19 A bottal való tánc nem volt ismeretlen a Kiskunságban. Kiskunhalason egy öregkondás és bojtárja táncát írta le Lajtha László – Gönyey Sándor, 1937. 121–122. Kunszentmiklóson juhásztánc vagy legényes elnevezést használtak, de eszköz nélkül két férfi táncolta. Gönyey Sándor, 1936. 214. Gönyey egy olyan juhásztáncot is közölt, amelyben botot használtak. Gönyey Sándor, 1939. 850.

20 Berényi József verseiből részleteket közöltem a ladánybenei monográfiámban. Kürti 2006. A könyvben megjelent fényképe is, amelyen egy zenekarban klarinétozik. Más elemzést igényel, hogy Berényiből miért nem lehetett egy kisebb formátumú Sinka István, hiszen a vót gulyás kis segítséggel ismertebbé válhatott volna, megyei szinten mindenképpen. Mussolininak és Horthy Miklósnak dedikált versei azonban eleve kizárták ennek lehetőségét az államszocializmus idején.

„Hárman-négyen összeálltunk,
Gulyásbottal hadakoztunk,
Egyik adott, másik kapott,
Úgy tudták meg, hogy ki vagyok.
Ki énekelt, ki kiabált,
Másik verte a citerát,
Püföltük a csizmaszárát,
Megdöngöltük a föld hátát.”

Mindhárman erősítették, hogy a táncolásban megmutatkozott a pásztorrend, a hierarchia. A számadók egyívásának tartották egymást, ahogyan az első és második bojtárok is, függetlenül attól, hogy milyen állatot őriztek. „Amikor első bojtár lettem, a számadóm monda, ide figyelj Jóska, ha most valamelyik állat elvész, vagy megdöglik, akkor a tied meg az enyém is megdöglik. Érted? Úgy vigyázz mindegyikre, mintha a tied vagy enyém lenne”, mesélte Berényi József gulyásbojtárságáról. A bizalmat egymás közt fontosnak tartották, amire nézve Berényi egy balázspusztai (Balázs, Szabadszállás része) táncemlékét idézte fel:

„Ha a számadó táncolt, senki nem mehetett melléje, ha intett a fejével, vagy a kezével, vagy csak annyit mondott: rúgjad, te is. Így ment a pásztor regula. Ha a legidősebb bojtár szólt, hogy embereld meg te is magad, akkor ugrottak a táncba a fiatalabb bojtárok”.²¹

A pásztorok versengve táncoltak egymással, amit más területről származó adatok megerősítenek.²² Kiss Lajos örökítette meg hódmezővásárhelyi kanászok tamburaszóra járt táncát, amikor „versenyeztek egymással órák hosszáig”.²³ Berényi József szerint a bojtárok egymás közt szerettek táncolni, mert akkor úgy táncolhattak, ahogyan akartak. Ha a számadóval együtt jártak, akkor a számadónak kellett a hely, és tartózkodóbban viselkedtek. A számadóval „nem ütöttek össze botot” a bojtárok hagyták, hogy ő üssön botjukra. „Tudta, hogyha elvétí vagy véletlen mellé üt, akkor kap olyat a fejére, hogy csak úgy csattan” emlékezett Berényi József. A bojtárokkal a fiatalabb bojtárgyerek, vagy ahogy nevezték „lakos”, nem táncolhatott együtt. „Ott a szélin járta, próbálgatta, de addig, amíg nem bizonyított, vagy nem volt termetes, nem engedték maguk közé. Utánozta a nagyokat, úgy tanulta meg,” mondta Szórád József.

Ez a részleges visszaemlékező adatközlés természetesen egy átfogóbb elemzéssel járulhat hozzá a kerekbe, a jászok pásztorrendjéről mára már csak leírásokból ismert táncművészetének ismeretéhez. A Felső-Kiskunságban a 19. század végére megszűnt a nagyállattartó gazdálkodás, istállózó vált uralkodóvá, a régi pásztorrendek közül csak egynéhány maradt meg eredeti foglalkozásánál, legtöbbször környező települések nagyobb gazdái és bérlői szerződtették őket egy-egy szezorra. A két világháború idejére felmorzsolódott a pásztorrend, ami létalapját adta a pásztoréletnek, a pásztorrendnek. A Kiskunságban csak Bugac maradt fenn egyfajta skanzenként, a szellemi javak nélkül. A jövőben nem ártana a nagykunsági adatokkal is összevetni az itt tárgyaltakat, hiszen az állatokkal való foglalkozás és a Jászok Kerület statutumai nagyban egységesítették a

21 A pásztorregula sok mindent takart: a barátság (komaság), a hierarchia, a tisztelet, az erkölcsösség, megbízhatóság. Luby Margit, 1938.

22 Hortobágyi pásztorok egymással szemben táncoltak, de mindenki „magának” táncolt, „Néha kurjantanak is egyet, ahogy a virtus megkívánja.” Ecsedi István, 1927. 44. A térség pásztorrendjeiről lásd Béres András, 1958.

23 Kiss Lajos, 1981.

pásztorok viselkedését, kultúráját, szórakozásait.²⁴ Legalább ennyire fontos a nemzetközi összehasonlítás, mert addig, amíg a magyar pásztorrendről és gazdálkodásról terjedelmes történelmi és néprajzi anyag áll rendelkezésünkre, a magyar pásztorrend összevetése környező és távolabbi országok adataival még a jövő kutatóira vár. Ez a néhány tancra és kinevezetikus magatartásra utaló gondolati-tudati kifejezés és töredékes népi filozófia sejteti a pásztorok táncművészetének összetett voltát. Nem árt azonban realistának lennünk: amit nem végeztek el az úttörő táncutalók az 1950-es, 1960-as években, azt ma már lehetetlen bepótolni. Így az émius viselkedés és gondolati séma a pásztorrend esetében csak az étikus értelmezéssel együtt alkothat rendszert, ha egyáltalán. Az itt bemutatott három felső-kiskunsági pásztorrend is csak arról tudott beszámolni, amit láttak, hallottak, vagy amiben részt vettek fiatalkorukban, de aktívan már maguk sem vették át elődeiktől. Mindenesetre az itt közölt szövegrészeket alkalmasak arra, hogy valamelyest árnyalják az eddig kialakított képet a Jászok Kunság valamikori táncművészetéről, pásztorrendjéről.

24 A jászok kiskunsági 18–19. századi állattartásáról bővebben Kürti László, 2004. 47–92.; Nagy Czirok László, 1959. 9–21.; Szabó László, 1982. 125–135.; Tálasi István, 1977. 172–190.

IRODALOM

ANDRÁSFALVY BERTALAN

1958 Uradalmi cselédek és pásztorok táncgyománya Tolna és Somogy megyében. In: Morvay Péter (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok*. 89–94. Budapest

BÉRES ANDRÁS

1958 Hortobágyi pásztortáncok. In: Morvay Péter (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok*. 95–105. Budapest

1985 „Pásztortánc és a botoló”. *Tánc tudományi Tanulmányok*, 55–73. 1984–1985.

ECSEDI ISTVÁN

1927 Hortobágyi életképek. Debrecen

GALAMBOS SÁNDOR

1989 A kunszentmiklósi „Gyöngyösbokréta” története. *Bács-Kiskun megyei honismereti közlemények* 11–12. 19–36.

GÖNYEY SÁNDOR

1936 Kun táncok. *Ethnographia* 47. 214–218.

1937 Kunszentmiklósi törökös tánc. *Ethnographia* 48. 81–82.

1939 A magyar táncok. In: Balla Antal (szerk.): *Az ezeréves Magyarország*, 841–858. Budapest

1958 Tánc tanulás falun. In: Morvay Péter (szerk.): *Tánc tudományi Tanulmányok*. 134–144. Budapest

H. BATHÓ EDIT

1990 Adatok a Jászság XVIII–XX. századi táncéletéből. In: *Tisicum. Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve* 7. 419–427. Szolnok

KEALIINOHOMOKU, JOANN W.

2010 Etic and emic: An essay. *CORD Newsletter*, 32: 3–7.

KISS LAJOS

1981 Szegény emberek élete. I. Budapest http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/hodmezovasarhely/szegenyemberek_elete_I/pages/003_nehezen_elok.htm (letöltve 2015. március 23.).

KÜRTI LÁSZLÓ

2004 A jászok pusztai állattartása a Felső-Kiskunságban a 18–19. században. In: *Zou-nuk Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve* 19. 47–92. Szolnok

2006 Ladánybenei évszázadok. Ladánybene

2013 Lakodalmak, vőfélyek és vőfélykönyvek a Felső-Kiskunságban. In: *Cumania, Bács-Kiskun Múzeumok Évkönyve* 26. 213–250. Kecskemét

é.n. A Kiskunság tánc kultúrája. Kézirat.

LAJTHA LÁSZLÓ – GÖNYEY SÁNDOR

1937 Tánc. In: *A magyarság szellemi néprajza*. IV. kötet. 85–149. Budapest

LUBY MARGIT

1938 Az alföldi pásztor jellemrajzához. Különlenyomat a *Társadalomtudomány*, 1937/3–5. számából. Budapest

MARTIN GYÖRGY

2004 Mátyás István Mundruc. Budapest

MÁNDITY LÁSZLÓ

2009 Adatok a kiskunhalasi táncokról. In: Szakál Aurél (szerk.): *Halasi Múzeum 3. Em-lékkönyv a Thorma János Múzeum 135. Évfordulójára*. 393–399. Kiskunhalas

MORVAY PÉTER

1957 A Jász-Kunság XVIII. századi táncéletéből. *Néprajzi Közlemények* 39. 211–223.

NAGY CZIROK LÁSZLÓ

1959 Pásztorélet a Kiskunságon. Budapest

NESS, SALLYANN

1996 Difference arising from objectification in cross-cultural studies of dance. In: Morris, G. (ed.), *Moving words: Re-writing dance*. 246–269. London

SZABÓ LÁSZLÓ

1982 Jászság. Budapest

SZOMJAS-SCHIFFERT GYÖRGY

2006 Régi lakodalmak a Duna-Tisza közén. Budapest–Kiskunhalas

TÁLASI ISTVÁN

1977 Kiskunság. Budapest

VÍZÖNTŐ

Ünnepi kötet a Jászságról Bathó Edit tiszteletére

Szolnok
2016